

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри географії та екології
протокол № 1 від 25.08.2021 р.
завідувач кафедри
 Олексій ДАВИДОВ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ/ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Освітньо-професійна програма **Географія**
Спеціальність **106 Географія**
Галузь знань **10 Природничі науки**

Херсон 2021

Назва навчальної дисципліни	Методологія і методи географічних досліджень
Викладачі	Дар'я Мальчикова, доктор географічних наук, професор кафедри
Посилання на сайт	http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biolog_geograf_ecol/ChairSocialEconomicGeography.aspx
Контактний тел.	(0552) 326707 (Дар'я Мальчикова)
Е-mail викладача	darina1378@gmail.com (Дар'я Мальчикова)
Графік консультацій	З вівторка по четверг з 10:00 по 11:00, ауд. 625 або за призначеним часом

1. **Анотація курсу:** навчальна дисципліна «Методологія і методи географічних досліджень» орієнтована на ознайомлення з теоретико-методологічними основами, методами і методиками організації і проведення географічних досліджень. Оволодіння матеріалом дисципліни дозволить здобувачу доцільно використовувати конкретні методи та методики під час власного дисертаційного дослідження.

2. **Мета та завдання курсу:**

Мета курсу: засвоєння здобувачами знань з організації, методології географічних досліджень, основних методів їх проведення та використання в конкретних умовах.

Цілі курсу:

- визначити теоретико-методологічні основи проведення географічних досліджень, організації і планування етапів географічних досліджень, сформулювати уявлення про проведення камеральної

обробки отриманих результатів у ході емпіричних досліджень у формі звітної наукової документації результатів;

- ознайомити з практичними аспектами проведення географічних досліджень, з інструментарієм географії щодо способів збору та обробки географічної інформації на різних таксономічних рівнях, навчити правильно використовувати отримані знання в географічних, геоекологічних, краєзнавчих, регіональних дослідженнях;
- вивчити принцип дії та будову спеціалізованих приладів для проведення польових досліджень, набути навички опрацювання даних, отриманих за допомогою приладів;
- оволодіти основними методами і методиками проведення досліджень за різних природних, соціально-економічних умов, сформулювати сучасне розуміння геопросторової організації, її зв'язків з природними, соціально-економічними, техногенними факторами.

3. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності з географії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 04. Здатність працювати автономно.

ЗК 05. Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

ЗК 06. Володіння навичками критичного мислення

Фахові компетентності:

ФК 01. Здатність продукувати нові ідеї, цілісні знання та вирішувати комплексні проблеми у галузі географії в процесі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності.

ФК 02. Здатність виконувати оригінальні географічні дослідження, досягати наукових результатів, які можуть бути опубліковані у авторитетних українських та закордонних наукових виданнях з географії та суміжних наук, зокрема включених до наукометричних баз, рекомендованих Міністерством освіти і науки України.

ФК 03. Здатність до професійного збору первинної географічної та просторової інформації.

ФК 04. Здатність до самостійного пошуку, обробки та аналізу інформації з різних типів та видів джерел, опрацювання наукової та методологічної літератури, зокрема, державною та іноземними мовами.

ФК 06. Здатність критично осмислювати географічні процеси і явища з позицій традиційних та новітніх дослідницьких підходів.

ФК 07. Здатність до застосування міждисциплінарного підходу для аналізу, інтерпретації та оцінювання географічних фактів та процесів.

ФК 10. Здатність планувати і здійснювати комплексні дослідження, зокрема і в міждисциплінарних галузях, на основі системного наукового світогляду із застосуванням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Має концептуальні та теоретико-методологічні знання з географії, дослідницькі навички, достатні для проведення самостійних наукових досліджень та здійснення професійної (викладацької) діяльності.

ПРН 03. Знає традиційні та сучасні факти, концепції, школи, фундаментальні праці, глибоко розуміє теоретичні та практичні проблеми географічної науки, здійснює авторитетний огляд, критичний аналіз, оцінку й узагальнення різних наукових поглядів.

ПРН 06. Вміє визначати та інтерпретувати традиційні та новітні джерела географічної інформації в контексті традиційних та сучасних концепцій географії.

ПРН 07. Використовує традиційні та сучасні методи дослідження для формування нового географічного знання.

ПРН. 10. Має навички застосовувати інформаційні технології для обробки, аналізу та представлення результатів досліджень.

ПРН 11. Демонструє здатність до саморозвитку і самоорганізації евристичної та наукової роботи, критичної самоперевірки повноти та відповідності матеріалів дослідження встановленими законодавством України вимогам.

4. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів/годин	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
3 кредити / 90 годин	16	14	60

5. Ознаки курсу

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова/вибіркова компонента
2021-2022	I	106 Географія	1	ОК

6. Технічне й програмне забезпечення/обладнання

Лекційні та практичні аудиторії

Програмне забезпечення:

MS Excel

MS Word

MapInfo Professional 12.5

7. Політика курсу

Для успішного складання підсумкового контролю з дисципліни вимагається 100% відвідування очне або дистанційне відвідування всіх лекційних занять. Пропуск понад 25% занять без поважної причини буде оцінений як FX.

Високо цінується академічна доброчесність. До всіх студентів освітньої програми відбувається абсолютно рівне ставлення. Навіть окремий випадок порушення академічної доброчесності є серйозним проступком, який

може призвести до несправедливого перерозподілу оцінок і, як наслідок, загального рейтингу студентів. Мінімальне покарання для студентів, яких спіймали на обмані чи плагіаті під час тесту чи підсумкового контролю, буде нульовим для цього завдання з послідовним зниженням підсумкової оцінки дисципліни принаймні на одну літеру. Будь ласка, поставтесь до цього питання серйозно та відповідально.

8. Схема курсу

Тиждень, дата, години (вказується відповідно до розкладу навчальних занять)	Тема, план	Форма навчального заняття, кількість годин (аудиторної та самостійної роботи)	Список рекомендованих джерел (за нумерацією розділу 10)	Завдання	Максимальна кількість балів
Модуль 1. Загальні принципи та підходи географічних досліджень.					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology/ecol/FBGE_for_students.aspx	Тема 1: Предмет, мета і завдання курсу. Теоретичні засади наукового пізнання у географії <ol style="list-style-type: none"> 1. Мета і завдання курсу. 2. Наукова картина світу. Наука і релігія. 3. Науки природничі та суспільні. 4. Наукова теорія. Методологія. 5. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Фундаментальні та прикладні дослідження. 6. Об'єкт географічних досліджень. 7. Основні напрямки географічних досліджень 	Лекція, 4 години Практична робота, 2 години	основна - 1,4,8 додаткова – 18,19,21 інт.дж. – 6	Виконання завдань практичної роботи	8
	Тема 2. Географічне мислення. географічний підхід: <ol style="list-style-type: none"> 1. Хорологічний, історичний та системний підходи суспільно-географічних досліджень. 2. Предмет географічних досліджень. 	Лекція, 2 години Практична робота, 2 години	основна - 8,1,5 додаткова – 18,19,21 інт.дж. – 6	Виконання завдань практичної роботи	8

	<p>3. Основоположні поняття географічної науки: місце, простір, район, територія.</p> <p>4. Ознаки географічного мислення.</p> <p>5. Синергетичний та геосистемний підхід.</p>				
	<p>Тема 3. Загальна характеристика наукових методів дослідження:</p> <p>1. Наукові методи та їх систематика.</p> <p>2. Методи географічних досліджень.</p> <p>3. Загальнонаукові методи в географічних дослідженнях.</p> <p>4. Конкретно-наукові методи в географічних дослідженнях.</p>	<p>Лекція, 2 години</p> <p>Практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 3, 8</p> <p>додаткова – 12,16,19</p> <p>інт.дж. – 2,3</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>8</p>
	<p>Тема 4. Порівняльна характеристика наукових методів у географічних дослідженнях</p> <p>1. Індуктивний та аксіоматико-дедуктивний методи.</p> <p>2. Історичний (в тому числі генетичний) метод.</p> <p>3. Метод аналізу аналогових об'єктів.</p> <p>4. Балансовий метод.</p> <p>5. Математичні методи.</p> <p>6. Прагматичний метод.</p> <p>7. Методи польових досліджень.</p> <p>8. Спостереження та науковий опис.</p> <p>9. Картографічний метод.</p> <p>10. Порівняльно-географічний та метод систематизації.</p> <p>11. Географічне моделювання.</p>	<p>Лекція, 2 години</p> <p>Практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 3, 5, 8</p> <p>додаткова – 12,16,19</p> <p>інт.дж. – 2,3,5</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>8</p>

	<p>Тема 5. Географічні дослідження: методологічний огляд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості, принципи і об'єкти географічних досліджень. 2. Польові та камеральні дослідження. 3. Джерела первинної інформації. Збирання географічних даних. 4. Якісні та кількісні характеристики географічних об'єктів. 5. Наукова географічна мова. 6. Просторове впорядкування географічної інформації. 	Лекція, 2 години; практична робота, 2 години	основна – 1, 3, 5, 8 додаткова – 5,7, 10, 19 інт.дж. – 2,3	Виконання завдань практичної роботи	8
Модуль 3. Дослідження основних географічних об'єктів, комплексів, систем.					
http://www.ksu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology/ecograf/ecol/FBGE_for_students.aspx	<p>Тема 6. Географічне дослідження особливостей природокористування та екологічної ситуації в регіоні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Специфічні риси географії екологічних проблем регіону. 2. Особливості природокористування і пов'язані з цим відміни у змінах навколишнього природного середовища 	Лекція, 2 години, практична робота, 2 години	основна – 1,2,3,4,5,8 додаткова - 1,6,16,17,19,21 інт.дж. – 1,2,3,5	Виконання завдань практичної роботи	8
	<p>Тема 7. Побудова комплексного географічного профілю території:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і складові комплексного географічного профілю. 2. Особливості побудови комплексного географічного профілю. 3. Аналіз комплексного географічного профілю. 	Лекція, 2 години, практична робота, 2 години	основна – 1,2,3,4,5,8 додаткова - 1,6,11,19,21 інт.дж. – 1,2,3,5	Виконання завдань практичної роботи	8
	Індивідуальні завдання	-	основна – 1,2,3,4,5,8,12,13 додаткова - 1,6,16,17,21 інт.дж. – 1,2,3,5	Реферативне повідомлення	4
	Іспит				40

Теми рефератів:

1. Характеристика географічних умов та ресурсів Херсонського району Херсонської області.
2. Характеристика географічних умов та ресурсів Каховського району Херсонської області.
3. Характеристика географічних умов та ресурсів Скадовського району Херсонської області.
4. Характеристика географічних умов та ресурсів Генічеського району Херсонської області.
5. Характеристика географічних умов та ресурсів Бериславського району Херсонської області.
6. Географічна характеристика природно-ресурсного потенціалу Херсонської області
7. Еколого-географічна ситуація в Херсонській області: чинники формування і перспективи покращення
8. Регіональні відмінності господарського освоєння території Херсонської області
9. Географічний аналіз і перспективи господарського використання Каховського водосховища.
10. Ґрунтово-ерозійні процеси та їх територіальна диференціація в межах Херсонської області.

9. Форма (метод) контрольного заходу та вимоги до оцінювання програмних результатів навчання

9.1. Модуль 1. Загальні принципи та підходи географічних досліджень. – 40 балів:

Практичні та теоретичні завдання 40 балів;

9.2. Модуль 2. Дослідження основних географічних об'єктів, комплексів, систем. – 20 балів:

Практичні та теоретичні завдання 20 балів.

Виконання індивідуального завдання – 4 бали.

Екзамен 40 балів.

10. Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Геоінформаційне картографування в Україні: концептуальні основи і напрями розвитку: проект "Наукова книга" / Л. Г. Руденко. НАН України. Ін-т географії. К. : Наук. думка, 2011. 104 с.
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. Моногр. у 2-х томах. К.: ВПЦ „Київ. ун-т”, 2005. Т.1. 431 с., Т.2. 503 с.
3. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.

4. Мальчикова Д.С. Дистанційне зондування Землі. Курс лекцій. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2011. 68 с.
5. Мальчикова Д.С. Методологія і методи суспільно-географічних досліджень: Робочий зошит. Навчально-методичний посібник до практичних і семінарських занять. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2017. 85 с.
6. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України. К.: Реферат, 2007. 224 с.
7. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. К.: ВПЦ «Київ, ун-т», 2005. 253 с.
8. Пилипенко І.О. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навчальний посібник. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. 156 с.
9. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії: підручник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 366 с.
10. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 348 с.
11. Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
12. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
13. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: Підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.

Додаткові

1. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. Ніжин, 2009. 396 с.
2. Географія світового господарства з основами економіки: Навч. Посібник. К.: Знання, 2014. 637 с.
3. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. У 2-х частинах. Вінниця: Едельвейс і К., 2012. 336 с.
4. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). К.: Фенікс, 2010. 536 с.
5. Дронова О.Л. Геоурбаністика: Навч. посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. 419 с.
6. Изменения городского пространства в Украине / Под ред. Л.Г. Руденко. К.: Реферат, 2013. 160 с.
7. Лісовський С.А. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України» / Інститут географії НАН України. К., 2009. 300 с.
8. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: Монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2014. 362 с.
9. Мезенцев К.В. Регіональний розвиток в Україні: суспільнопросторова нерівність та поляризація: Монографія. К.: Прінт сервіс, 2014. 132 с.
10. Мезенцева Н.І. Гендер і географія в Україні: Монографія. К.: Ніка-Центр, 2013. 194 с.
11. Мезенцева Н.І. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії: Навч.-метод. видання. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 47 с.

12. Немець К.А. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 172 с.
13. Немець К.А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. Харків: ХНУ, 2013. 225 с.
14. Олійник Я.Б. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у ХХ столітті: Навч. посібник. К.: ВГЛ «Обрії», 2011. 168 с.
15. Пащенко В.М. Методологія і методи наукових досліджень: навчальний посібник. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. 212 с.
16. Пилипенко І. О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія. Херсон, 2015. 264 с.
17. Пилипенко І. О. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. 156 с.
18. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. К.: Інститут географії НАН України, 2009. 300 с.
19. Пістун М.Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку: Навч. посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. 286 с.
20. Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 240 с.
21. Смаль В.В. Трансформація господарства постіндустріальних країн: наукові засади суспільно-географічного дослідження. К.: Київський нац. ун-тет імені Тараса Шевченка, 2011. 370 с.

Інтернет-ресурси

1. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»: <https://periodicals.karazin.ua/geoeco/about>
2. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/issue/archive>
3. Український географічний журнал: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/view-archive>
4. Global Environmental Change: <https://www.journals.elsevier.com/global-environmental-change>
5. Journal of Geology, Geography and Geoecology: <https://geology-dnu.dp.ua/index.php/GG/index>